

Majda Arnhauer Subašič

Spomin ognja

Tebi, dragi moj prijatelj, ki te je reka življenja naplavila na meni nedosegljiv breg, se po dolгих letih želim zahvaliti za spoznanje, s katerim si mi odstrl pogled v meni dotlej neznane svetove. Morda bi morala spregovoriti že davno, a v strahu pred nerazumljenostjo sem molčala. Do dne, ko sem globoko v sebi začutila, da je končno napočil čas. Zato dovoli, da te moj spomin povede v tisti aprilski večer daljnega leta 1979, ko se je v odblesku tople svetlobe prasketajočega ognja spletla najina vez, ki je ni pretrgala niti tvoja poznejša odločitev, da boš svoje življenje posvetil višjemu cilju. Večkrat si omenil, da ne razumeš, kaj te kljub zaobljubi Njemu nerazložljivo vleče k meni. Jaz pa sem vedela. Vsa ta leta. Od tistega večera, ki je dvignil kopreno pozabe na nekoč doživeto, a ugaslo v spominu preteklega utelešenja. Skozi ples plamenov so se izluščile podobe; vse bolj jasne in žive, prinašajoče s seboj spoznanje, za katerega razkritje tedaj čas še ni dozorel.

Nikoli nisem marala ognja. Bala sem se ga, odkar pomnim. Navdajal me je s tesnobnimi občutki, neredko stopnjujočimi se v paniko, pospremljeno z divjim butanjem srca in skoraj fizično bolečino, ki me je hromila. Kljub temu sem tedaj sprejela tvoje povabilo na kresovanje. Radostno pričakanje in nemir sta se mešala s strahom in z nedoločeno slutnjo. Počasi sem se sprostila. Občudovala sem zanos tvojega glasu, ko je zadonela pesem, in se utapljala v pogledu, s katerim si me božal. Dlani so se sprva sramežljivo, pozneje pa vse bolj odločno prepletale. Začutila sem varnost

tvojega zavetja. In občutek globoke hvaležnosti, ki si ga tedaj še nisem znala razložiti. Prasketanje ognja je izgubilo grozeči prizvok in v mraku švigajoče iskre me niso več plašile. Očarano sem zrla v ples plamenov, ki me je prevzemal z magično privlačnostjo in me popeljal v daljave, kjer se je moja zavest prelila v čas in prostor globoko spečih spominov.

Zazibala sem se v občutenje, kot bi me neznana sila ponesla v meni dotlej neznano razsežnost. Pokrajina, ki se je izrisala pred menoj, mi je postajala vse bolj znana in domača. Pritajena svetloba že utrujenega sonca, ki se je plazilo nizko po obzorju, me je navdajala s spokojem. V tavajoči starki, potikajoči se po pogorju, prepoznam sebe. Išče zeli, ki jih mora posušiti še pred zimo. Vešča je v njih iskanju; pozna vsa njihova rastišča daleč naokoli. Čuti, da se jesen seli tudi v njene noge, ki postajajo vse težje in okornejše. Kmalu jih bo petdeset in telo ni več čilo kot njega dni. Le um je še vedno bister in misel prožna, prav tako spomin. Morda prav zato, ker se dobro zaveda, da je znanje najbolj varno hraniti kar v glavi. Mnogo ga je dobila od svoje matere in ona od svoje. Že od nekdanj se je žensk iz kočice ob robu vasi držala skrivnost, ki se je prenašala iz roda v rod. Njih življenje je potekalo odmaknjeno in ljudje so se jih na tihem bali in izogibali, čeprav nihče ni vedel povedati, da bi komu kdaj storile kaj žalega. Nezaupljivo so pogledovali tja proti obronku, kjer se je začinjala gošča. Le če je bila nuja, so se napotili v tej smeri. Z leti si je Klara, kot so jo poimenovali pri krstu, pridobila še več znanja in izkušenj. Zažigala je črna zelišča in iz dima razbirala prihodnost. Včasih se jim je prepustila, da je na njih krilih poletela v neznanu, kjer ji je bilo dano ugledati stvari, o katerih je molčala kot grob, saj njenemu pripovedovanju ne bi nihče verjel. Z leti je vse bolj spoznavala, da se tudi s svojim poznavanjem zeli ne sme hvaliti, še manj izpostavljeni. Ljudje v stiski se obračajo nanjo, celo gosposka včasih. Pomaga jim, pri tem pa pazi, da ostaja prikrito, kar mora tako ostati. Pri čarnih ritualih zna pozornost spretno preusmeriti na nebitveno in zamotiti človeka. Ve, da magijskih znanj ne gre izdajati neposvečenim. Kaj hitro bi se znašla v rokah pohlepni, ki bi jih brez obotavljanja izrabili v svoj prid in za nečiste namene. Nekatera so stara skoraj kot človeški rod. Prišla so iz Jutrovega; krajev, kjer je stopala noga Odrešenika, ter se po skrivnih poteh razširjala med izbrance. Dano ji je bilo, da se je po milosti Najvišjega znašla med njimi. Vedenje, da ima v rokah moč, večini neznanu in nedoumljivo, ji je sprva godilo, pozneje pa vse bolj predstavljalo odgovornost in breme. Na trenutke je zaslutila, da se za močjo skriva celo prekletstvo, ki mu ne bo mogla uteči.

Zavedala se je, da mora s svojimi darovi ravnati preudarno. Časi so postajali vse nevarnejši in življenje je bilo vredno manj od piškavega oreha.

Vse bolj se je širil glas, da nameravata cerkvena in posvetna oblast izkoreniniti plevel, ki naj bi se preveč razrasel. Tudi za znanje, ki ga je posedovala, je veljalo, da naj bi izviral od hudiča. Maloštevilne trgovce, ki jih je pot vodila iz obmorskih krajev proti hribovju, je slišala govoriti o posebej ustanovljenih sodiščih, ki naj bi s sežiganjem hudičevih pomočnic hotela izkoreniniti zlo. In gorelo je že mnogo grmad. Zavedala se je, da se tudi sama lahko znajde pod udarcem strašnega kladiva *Malleus Maleficarum*, o katerem se je skrivaj šepetalo. Prikrita grožnja se je zasedrala v njej. Marsikatero noč ji ni dala spati. Prebujale so jo moreče sanje, v katerih so se nizali prizori grozot, o katerih se je širil glas. Neredko je v kriku nočnega ptiča, ki je zarezal v uho, prepoznala poslednji krik nesrečnice, preden je zanihala v odrešujoč objem teme. Vse bolj odmaknjena je ždela v svoji koči. Za vsak slučaj je uničila nekaj svojih zapisov. Enako je storila tudi s pergamentnim zvitkom z zarotitvenim obrazcem v latinščini, ki ga je njeni stari materi zapustil ubegli menih iz nekega francoskega samostana, ki je našel svoj mir v teh odročnih krajih. Zrla je v zublje, ki so lačno požirali tanke lističe z umetelno pisavo, ki jo je občudovala že kot majhna deklica. Žal ji je bilo, da se bo z njenim koncem izgubil košček dragocene dediščine, a strah je prevladal. Bog ne daj, da bi v njenem domovanju našli kaj takšnega. Takoj bi jo obtožili posedovanja Satanovih zapisov.

Še dobro, da nikomur niti na pamet ni prišlo, da je večča branja in pisanja. In da zna zamešati zeli, ki ne le ublažijo bolečino, temveč popeljejo človeka onkraj vidnega in znanega. Odstrejo se mu dotlej neznana obzorja in po tej izkušnji v svojem razmišljanju ni nikoli več enak kot prej. Vse rajši se zateka v zavetje omamnih dimov, ki mu pričarajo svet, precej bolj prijazen od resničnega.

Z leti ji je blagoslov videnja, ki ji je bil dan, postajal vse težje breme. Znala je poiskati pot do misli drugih. Sanje so ji prinašale sporočila. Včasih celo vizije. Tudi o svetu, ki bo nekoč vzniknil na ruševinah preživetega, v katerega se bo sesul obstoječi. A človeški pohlep bo čez čas izrodil in zrušil tudi novega. Kot nesmrtna kača, ki vedno znova požira svoj rep in se vrti v večnem krogu lastne ujetosti.

Ko bi le lahko s kom spregovorila o svojih razmišljanjih, izmenjala poglede, pregnala dvome, morda le začutila bližino drugega in skozi njegove oči uzrla sebe kot človeka z vsakdanjimi tegobami in radostmi, iščočega svoje mesto pod soncem. Bog je ni obdaril z lepoto in tudi glas o njeni drugačnosti ji ni bil v prid. Ljudje so menili, da se je ženskam njene vrste bolje izogniti, razen če potrebuješ pomoč pri zdravju ali živini. Grenkobo spoznanja, da nikoli ne bo enaka drugim, je nadomestilo sprijaznjenje. Vse

trši izraz je legal na njen obraz in mračil njen pogled, v katerem je še tisti mali kanček leska že davno ugasnil. Peza časa in bremena izobčenosti je krivila njen hrbet.

Občasno je v ta osameli predel doline zašel le vojak iz graščine. Nekoč se je ves šepav in z gnijočo rano, ki je že zaudarjala, zatekel k njej po pomoč. Na nogo mu je dan za dnem polagala mazilo iz šentjanžve rože ter laškega olja in rana se je sčasoma prav čudežno zacelila. Tudi kljuvajoča bolečina je izginila. Kmalu se je noga okrepila in mu služila kot prej. Kar ni se mogel načuditi, kako je to uspelo.

Na tihem se je veselila njegovih obiskov, saj je že v začetku, ko je bil še bolj redkobeseden, zaznala, da je razumen in širših pogledov kot drugi. Skozi vse daljše pogovore je ugotovila, da z njim lahko spregovori kaj več kot le o letini in nadlogah, ki so pestile že tako ubožno prebivalstvo. Hudourniške povodnji in plazovi, ki so odnašali borne koč, tukaj niso prizanašali, občasno pa je dolino in okoliško hribovje stresel še potres, ki je uničil kar nekaj lesenih in slabo zidanih koč ter dodobra prestrašil ljudi. Tudi bolezn, še zlasti po dolgih zimah, ki so izpraznile skromne zaloge, so občasno zdesetkale živelj. Vse gorje, ki se je zgrinjalo nadnje, so pripisovali božji kazni, ki so si jo prislužili zaradi pomanjkanja molitve in brezbožnega življenja, v katerem – po njihovem bogaboječem dojemanju sveta – tudi razvrata ni manjkalo. Da bi ublažili srd Vsemogočnega ali se mu zahvalili, ker jih je otel nesreče, so jeli postavljati znamenja z božjo podobo v zahvalo za izkazano milost.

Kadar je Feliks, kot je bilo vojaku ime, stopil skozi vrata, je svet zasijal v svetlejših odtenkih. Skrbi so se kar porazgubile. Postaven je bil in zdelo se ji je, da jo gleda prijazno, česar ni bila vajena. Je bila to le hvaležnost za pomoč v bolezn ali je pod z leti nakopičenimi plastmi neobčutljivosti, celo robotosti, ki si jih je nehote nadela kot varovalni oklep, prepoznal njeno krhko bistvo? Morda je kljub ostrim potezam obraza in silueti z že zabrisanimi sledovi godnih let zaznal skoraj že ugaslo ženskost? Kri ji je hitreje zaplala po žilah in bala se je, da je opazil rdečico, ki se je prikradla na njena uvela lica. Če bi bila mlajša, bi morda lahko...

“Ah, poberite se, neumne misli! Le kdo vas je klical, da rušite moj mir!” je jezno pokarala samo sebe. Že davno se je sprijaznila s svojo usodo in jo sprejela kot danost. Odšla bo, ne da bi za seboj pustila sled v obliki novega življenja. Morda je to kazen, ker je občasno pomagala ženskam, ki so se znašle v stiski, ker bi se z otroškim jokom čez nekaj mesecev razkrilo, da so podlegle skušnjavi, ki ji ne bi smele. Kdo ve kod so se vojskovali njihovi možje; marsikdo se je vrnil šele po dolgih letih, ko že ni bilo več glasu o

njem. Zgodilo se je, da je tedaj na pragu svojega doma zagledal racajoče dete temnejše polti in tujih potez. Sladke besede popotnikov in trgovcev, še posebej tistih iz obmorskih krajev, so osamljenim ženam v cvetu let segle do srca in kri je kaj hitro zavrela. V telesu, ki je zahrepenelo po potešitvi, se je pogosto zasidral sad prepovedane strasti. Klara pa je poznala odrešujoče zeli za njihove tegobe in jim je priskočila na pomoč, čeprav jo je pekla vest in se je zavedala, da dela proti božjim postavam. Bala se je dne, ko se bo za svoja zavržna dejanja morala zagovarjati pred Najvišjim.

Tistega dne je pričakovala potovko s tolminskega konca, ki naj bi ji prinesla korenike encijana. Bližala se je velikonočna sobota, ko je bilo treba to "zelše" narezati med krmo, da bi živino obvarovalo pred boleznijo. Namesto znane ženice, s katero sta radi rekli besedo ali dve ter izmenjali novice, je na vratih zagledala dva biriča z gosposke. Hrzajoči glas konja, ki se je razlegel v morečo tišino, je zvenel kot zlovešča napoved. Kot bi se je dotaknil piš usode, ki je oznanil, da nikoli več ne bo, kot je bilo. V trenutku, ko se je sonce skrilo za obronkom in je zavela hladna sapa, je mrzel pot oblil telo, ki se je odelo v leden oklep. Odsekane besede so do njenih ušes prodirale kot skozi kopreno. Morast sen se je pretil v resničnost. Vdano je stopila na prvo postajo svojega križevega pota.

Dolge poti, ko so jo gnali po dolini, se niti ni zavedala. Mrzel veter, prinašajoč s seboj težke kaplje, se ji je zaganjal v obraz, ki je otrdel v kamniti brezizraznosti. Je to sploh obraz človeka ali le še lupina, iz katere se je duša že odselila? Marsičesa vajena biriča sta se nelagodno spogledovala. Slišala sta že pripovedi o živih mrtvecih, ki naj bi bili na prvi pogled videti kot običajni smrtniki, le bolj blede, skoraj prosojno polt naj bi imeli, a v njihovi bližini si čutil, da niso s tuzemskega sveta. Njihova bližina je vzbujala srh in tudi pogumnejši so jo neredko ucvrli stran.

Pri prvih mestnih hišah je bolj začutila kot slišala glasove: "Glejte, ljudje božji, čarovnico ženejo. To je torej tista zlodejeva nevesta, ki je spustila urok na vodnjak in z njim zastrupila vodo. Naj gosposka sodi satanski zalegi, ki se je zaredila med nami! Pfej, hudičevka!"

Otročaji, zbrani na Gornjem trgu, so se razbežali, ženske so se križale in se s prezirom v očeh in z gnusom obračale vstran, moški so psovali in pljuvali proti njej. Ko so prispeli na grad, jo je milostno zagrnila tema, iz katere se je odslej prebujala le občasno, a dovolj, da se je zavedala posameznih fragmentov svojih zadnjih dni... Kamnitih zidov, iz katerih je ječala bol in nemoč tistih, ki so se tekom let znašli v njih ujetništvu... Parajočih bolečin in krikov, ki so odmevali v temačni mučilnici globoko pod zemljo... V črno odetih postav, iz ust katerih so prihajale obtožbe...

Slednjič se je zrušila. Telo je klonilo zaradi bolečin in um je kot izgnanec zašel v prostranstva, kjer je mrzlično iskal lasten odmev, zaganjajoč se v meje, ki mu jih ni bilo moč preseči. Blodil je po labirintu neznanih razsežnosti in kot skozi kalejdoskop opazoval prizore, v katerih je on sam hkrati opazoval in bil opazovan. Tanka nit, povezujoča resničnost in iluzijo, se je pretrgala. Še sama ni vedela, kdaj je – med drugimi hudobijami, ki naj bi jih zavdajala ljudem – priznala, da je jelenov jezik, ki je bil živali izruvan v noči ob mlaju, skrivoma obesila v kapelo na pokopališču, da se je tam osušil. Koščki, spravljeni v posebnem skrivnem mošnjčku, so pomagali nečistim ženskam, da so brez znanih posledic lahko stregle moški pohoti. Sam hudič je imel prste vmes pri njenih zavržnih dejanjih. Prisegla je, da je bilo tako. Ni rotila za milost, kajti verjela je, da bodo ognjeni zublji, ki jih bo deležno telo, vsaj kanček očistili njeno hudiču prodano grešno dušo.

“Priznanje je kralj dokazov. Kriva! Naj zlo zgori v večnem ognju pogubljenja,” je zadonel mogočen glas, katerega odmev je še dolgo odzvanjal v razboleni glavi, ki ni bila več sposobna dojemati dogajanja okoli sebe.

“Kriva, kriva, kriva,” so mrmraje ponavljala usta v črno odetih mož, zlohotnih pogledov, ki so v soju bakel potrjevali sodbo. Ne prvo in ne zadnjo, le eno mnogih, ki so jim besede zapečatile usodo v časih, ko je življenje veljalo manj od beliča, ležečega v prahu ob poti. Treba je bilo zasejati negotovost in strah med množicami, da bi ljudstvo samo izvrglo posameznike, katerih pogled in misel sta segala čez meje danega obzorja. Kako lahko je bilo voditi množice, usmerjati njihove misli, netiti sovraštvo do vsega, kar je drugačno, jih držati v nevednosti in izrabljati njihovo bogaboječnost.

Grmada je tlela v pričakovanju. Enako kot krvi lačna množica, ki ni prizanašala z gnevom in srdom, usmerjenim proti izmučeni senci, komaj še vredni besede človek. Ubogi divjaki, zatirani in že od rojstva ponižani v svojem človeškem bistvu, so potrebovali žrtev, nad katero se bodo znesli. V nemoči lastne presoje so verjeli v utelešeno zlo, ki je krivo njihove bede in si zasluži peklenske muke. V glasovih poslednjih krikov nesrečnikov izživijo bes, neizživete nizke strasti, željo po maščevanju. Tudi strahove. Zato morajo odmevati kriki in goretí grmade. Slišati in videti jih morajo tudi najmlajši, da se jim zažro v spomin kot vselej prisotno svarilo in opomin.

Preblisnila jo je misel, kako se je moral počutiti Odrešenik, ki je bil na svoji zadnji poti prav tako izpostavljen posmehu in poniževanju tistih, za katere je bil pripravljen prostovoljno stopiti na pot trpljenja. Je človek v svojem bistvu s krvjo zasvojena zver, ki se hrani s tujimi mukami? Se v tisočletju in pol ni prav nič spremenil? Je upanje, da se bo v prihodnje ali sploh kdaj? Koliko grmad bo moralo še zagoreti?

“O, usmiljeni Oče, rotim te, da me čim prej vzameš k sebi!” je privrelo iz nje ob pogledu na naslajajočo se drhal. Režeči obrazi v raševino ode-tih postav so kot ostudne maske vpile proti njej. Kdo je pravzaprav bolj pomilovanja vreden? Začutila je globoko usmiljenje do teh kreatur, ki so vzklikale tuje misli, položene jim na jezike. Preplavilo jo je spoznanje, da skoraj z olajšanjem zapušča ta bedni svet, v katerega je bila vržena z rojstvom in na katerem se je vedno počutila kot nikoli razumljena tujka. Kdo bi le vedel, s kakšnim namenom je morala skozi izkušnjo življenja, ki se ji izteka v teh trenutkih?

V premrlih podplatih je začutila toploto ognja, ki se je prihuljeno plazil proti njenim nogam. Sprejela jo je z olajšanjem in zavedanjem dokončnega sprijaznjenja s svetom in seboj.

Nenadoma... od nekod prihrumi jezdec na konju... z obrazom vojaka, ki je nekoč zahajal k njej... pogled, ki v drobcu trenutka potrди, da je prepoznal njeno poslednjo željo po čim hitrejši odrešitvi... rezilo meča se zablešči... milostni zamah preseka trpljenje... občutje globoke hvaležnosti, ki se pojavi v poslednjem delčku zavesti, preden omahne v temo...

... iz katere se prebudi v varnem zavetju svetlobe večnosti, od koder se čez nekaj stoletij porodi v novo življenje, nezavedno prinašajoč s seboj spomin preteklosti.